

Nadané děti a možnosti jejich rozvoje v současné praxi

PhDr. Eva Vondráková

Termíny nadané dítě, nadaný žák/student jsou u nás v posledních letech poměrně frekventované. Dostaly se i do školské legislativy. Návaznost na praxi, včetně finanční podpory, ale zatím, bohužel, vážne. Přesto, že na projekty s tématem „nadaní“ bylo uděleno 4200 grantů (není to překlep), je jak péče o nadané, tak informovanost o problematice „práce s nadanými“ v mnoha našich školách nedostačující. V tomto textu se tedy pokusíme dané téma přiblížit a osvětlit.

Zaměříme se na některé z velmi kvalitních a přínosných projektů, které stojí za zmínku. Dáme přednost těm, které nejsou všeobecně známy (a měly by být). V množství přidělených grantů naleznete bezpochyby další velmi kvalitní projekty. Víte-li o nich, uvítáme, upozorníte-li nás na ně. Řešením není jednoduše pořádit seznam podporovaných projektů. Nejen proto, že jejich kvalita i původnost jsou různé. Některé byly dokonce pro cílovou skupinu rizikové (viz <http://www.msmt.cz/ministerstvo/informace-msmt-ve-veci-metody-barvy-zivota>).

Kdo a proč se o vzdělávání nadaných opravdu zajímá

- **Politici**, kteří chtějí vybudovat prosperující společnost – tak začal zájem o studium nadaných na počátku existence USA a takto se z rybářské vesnice stala jedna z nejúspěšnějších ekonomik světa – Singapur.
- **Rodiče**, kteří na základě zkušeností se vzděláváním dětí iniciovali změny v legislativě a vzdělávání nadaných v příslušných zemích (například v Nizozemsku, Německu, Velké Británii a poslední dobou i ve Francii; nespokojení rodiče v Dánsku si před několika lety založili soukromou základní školu pro nadané a v srpnu 2015 budou v Odense hostit 21. konferenci Světové rady pro nadané a talentované děti – WCGTC).
- **Vědci**, jimž dělá starost nedostatek uchazečů o studium (zejména přírodních a technických oborů), neboť o to méně mezi nimi bude i mimořádných talentů schopných posunout hranice poznání dál.
- **Zaměstnavatelé**, kteří navzdory nezaměstnanosti obtížně hledají odborníky na některé kvalifikované profese.
- **Učitelé**, jimž záleží na tom, aby se co nejlépe rozvíjeli všichni jejich žáci, tedy i nadaní.
- **Nadaní studenti** hledající vzdělávání, které by pro ně bylo opravdu přínosné.

Každá z uvedených skupin má vlastní zájmy a priority. V ideálním případě je spojuje zájem o co nejlepší rozvoj potenciálu a osobnosti každého jedince.

Základní informace a definice

Poohlédněme se ve světě po definicích, které jsou jednoduché a srozumitelné.

Jednou z prosperujících zemí, jež věnuje **velkou pozornost kvalitě vzdělávání**, je **Nový Zéland**. Péče o nadané tam není vyčleněna zvlášť, neboť je samozřejmou součástí vzdělávacího systému (každé dítě má právo na plný rozvoj svých schopností).

Ministerstvo školství ve Wellingtonu vydalo velmi kvalitní, aktuální a vyčerpávající příručku s názvem *Péče o nadané a talentované děti – spolupráce rodičů a učitelů*. Je psána srozumitelným jazykem, stručně a výstižně, tak aby byla použitelná v praxi a přínosná pro široké spektrum uživatelů, ať už učitelů, nebo rodičů různé vzdělanostní úrovně:

- Být nadaný znamená být výjimečný v jedné nebo více oblastech v porovnání s ostatními jedinci podobného věku.
- Nadání je dědičné (vrozené), ale je také rozvíjeno vnějšími vlivy (výchovou).
- Nadání můžeme najít u lidí ze všech kulturních, etnických a sociálně-ekonomických skupin i mezi lidmi s fyzickým či smyslovým handicapem nebo s poruchami učení.
- Nadání a talentovaní žáci jsou ti, kteří mají v porovnání s většinou ostatních mimořádné schopnosti.
- Tito jedinci mají určité charakteristiky učení, které jim dávají potenciál k dosahování mimořádných výkonů.
- Nadání a talent mohou znamenat různé věci v různých komunitách a kulturách.
- Žáci, kteří vykazují charakteristické znaky nadání nebo talentu, mají vzdělávací potřeby významně odlišné od většiny ostatních.
- Potřebují jiné příležitosti k učení a mohou vyžadovat emoční a sociální podporu, aby svůj potenciál mohli realizovat.

Testy k měření inteligence

- Na počátku 20. století byly vyvinuty testy k měření inteligence. Ti, kdo dosáhli 130 a více bodů IQ, byli považováni za intelektově nadané.
- Během času se ukázalo, že testy mají řadu omezení. Dokázaly sice úspěšně identifikovat jedince schopné logického myšlení, byly však méně vhodné k identifikaci tvořivých, divergentních myslitelů a příslušníků minorit.
- Ve druhé polovině 20. století byla tato definice zpochybněna a nahrazena jinými.
- Uznávanými autory jsou **Joseph Renzulli a François Gagné**.
- Prof. Renzulli si všiml, že lidé, kteří jsou v životě úspěšní, se vyznačují třemi charakteristickými rysy: **vysokou úrovní schopností, tvořivostí a zaujetím**.
- Renzulli věřil, že nadané děti buď už tyto vlastnosti mají, nebo jsou schopny je rozvinout a uplatnit v některé potenciálně hodnotné oblasti lidské činnosti (Renzulli, Reis, SEM, 1985).

To upozorňuje na **dva důležité aspekty nadání**:

1. Nadání je rozpoznáváno ve vztahu k uznávaným hodnotám a ty se mohou měnit v průběhu času a napříč kulturami.
2. Můžete mít nadání zjevné, nebo potenciální.

Nadané žáky můžeme najít v každé třídě, napříč všemi kulturami a socioekonomickými skupinami. Jsou to děti, které později při správné podpoře a vedení mohou společnosti přispět k rozvoji celého okruhu důležitých oblastí.

(Výchova nadaných a talentovaných dětí, Ministerstvo školství, Wellington, Nový Zéland)

Velmi maskované nadání – dodatek k identifikaci

Existuje řada nadaných jedinců působících dojemem, jako by byli „z opačného konce spektra“ nebo „z jiné planety“. Svým vzezřením, chováním, případně obojím, se obvykle nápadně liší, většinou k horšímu, od běžných projevů

svých vrstevníků. Na své okolí působí dojmem mentálně zaostalých, nechápavých, zanedbaných, sociálně nepřizpůsobivých, neschopných samostatného přežití, popřípadě nevychovaných, zlomyslných, výbušných apod. Často potřebují zvýšenou péči a pomoc.

Většinou to bývá matka, která také prosazuje zařazení svého velmi problémového dítěte do běžné školy a usiluje o jeho setrvání, pokud tam už dochází. Bývá také dlouho jediná, kdo věří v mnohem vyšší schopnosti svého dítěte, než je okolí ochotno uznat. Je-li dostatečně vytrvalá a schopná a také má-li dost štěstí, podaří se jí najít takovou školu, pedagogy a metody práce, které umožní rozvoj nadání a osobnosti jejího dítěte, jež jsou maskovány výrazným handicapem.

Mírnější varianty známe v podobě často zmiňovaných **poruch autistického spektra, včetně Aspergerova syndromu** (bliže viz příspěvky v *Integraci a inkluzi, listopad a prosinec 2014, pozn. red.*). Vedle nich existují také poměrně známé následky DMO neboli dětské mozkové obrny či jiných onemocnění, která velmi omezují samostatnost postiženého dítěte. Podobně je invalidizován i **geniální fyzik Stephen Hawking**, u něhož **degenerativní choroba (ALS = amyotrofická laterální skleróza, či podle některých významných neurologů spíše SMA = spinální muskulární atrofie; Hawkingův případ dodnes není plně objasněn, pozn. red.)** propukla na začátku dospělosti. O výše zmíněných problémech a jejich nositelích se dočtete v dostupné odborné i populární literatuře.

Na škále extroverze–introverze převažují mezi intelektově nadanými **introverti**. Hranici mezi ještě „normální“ introverzí a patologií je velmi obtížné rozlišit. Mnoho těchto společensky méně přizpůsobivých jedinců je mezi studenty matematiky, fyziky a technických oborů. Mají vynikající logické myšlení, schopnost soustředění a specifický smysl pro humor. Často jim činí problémy orientovat se v mezilidských vztazích a běžných každodenních záležitostech. Jejich intelektové nadání vyžaduje podněty, které poskytují kvalitní základní škola, později gymnázium. Volba jejich dalšího vzdělávání je zúžená, ale vzhledem k jejich intelektu adekvátní, i když může pro školu znamenat zvýšenou zátěž. Ještě bychom chtěli upozornit na další, poměrně málo známou diagnózu, a sice **Touretteův syndrom (TS; bliže viz vydání Integrace a inkluze, prosinec 2014, pozn. red.)**. Vyznačuje se hlasovými a pohybovými tiky, jež působí dojmem nevychovanosti a schválností či mentální retardace dítěte (častěji chlapce), které navzdory svým projevům může být intelektově nadané. TS se objevuje krátce po zahájení školní docházky. Jeho nositel přesto nemusí být nevychovaný a rodiče neschopní. Více se o něm dočtete na webových stránkách www.atos-os.cz.

Specifické projevy další skupiny dětí, s nimiž se učitelé setkávají zejména v tzv. vyloučených oblastech, popisuje **Dorothy Sisk**, další ze světoznámých osobností v oblasti vzdělávání nadaných, konkrétně v knize *Tvořivý přístup ke vzdělávání nadaných*.

Rozdíly v učení dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí

Dorothy Sisk konstatuje, že děti ze sociálně znevýhodněných rodin mají nejzávažnější **nedostatky v oblasti kognitivních funkcí** (např. schopnost pozorovat a stanovovat pořadí událostí, rozeznávat příčiny a následky, rozlišovat kategorie), **v řečových dovednostech** (např. omezený slovník a nestandardní gramatika) a **ve čtení**. Uvádí, že „rozdíly v odpovědích závisejí zčásti na motivaci jedince a zčásti na dostupnosti vhodných dospělých mediátorů, kteří mohou dítěti pomoci vytvářet pojmy umožňující porozumět prostředí. Tyto deficity mohou vyústit v takové chování ve třídě, které obvykle nespojujeme s nadanými žáky: negativní postoj ke škole, k učitelům a ke svému vlastním výkonu; neschopnost zaměřit se na vzdálenější cíle; užívání násilí k řešení problémů“.

A. L. Baldwin (v přednášce o identifikaci na konferenci o znevýhodněných nadaných, která se konala v roce 1973 v Kalifornii) poznamenal, že děti z rodin s nízkou sociálně-ekonomickou úrovní se doma zřídka setkávají s knihami

a časopisy a **nedostává se jim verbálních podnětů**. Konstatuje také, že podobně jako většina „underachievers“ (těch, kteří nerealizují plně svůj potenciál) i děti ze sociálně znevýhodněného prostředí vykazují vnější „locus of control“ („zdroj řízení“), **domnívají se, že nemohou ovlivnit situaci, takže nemá smysl se o něco snažit**. Za vše, co se děje, může podle nich někdo jiný nebo něco jiného (náhoda, osud apod.).

Chceme-li těmto dětem pomoci objevit a realizovat jejich nadání, je třeba nejprve zmírnit výše uvedené nedostatky. Zejména pro ně může být **velkým přínosem docházka do mateřské školy**.

Mimořádně nadané děti

Neměli bychom zapomenout ještě na jednu skupinu nadaných, která je významná spíše svou výjimečností než četností. Na děti, jejichž rychlost a kvalita pochopení a učení i výkon v dané oblasti se výrazně vymykají jejich věkové kategorii; často dosahují úrovně dospělého, nebo ji dokonce předčí. Vzhledem ke svému potenciálu si tato skupina dětí ze školy odnáší nejméně – pokud nemá program přizpůsobený vzdělávacím potřebám mimořádně nadaných.

Ellen Winner (manželka u nás populárního a často citovaného **Howarda Gardnera**, autora knihy *Dimenze myšlení*) uvádí tři **atypické charakteristiky (mimořádně) nadaných** (*E. Winner: Gifted Children – Myths and Reality*). Můžeme je pozorovat již u dětí předškolního věku:

- 1. Předčasnost** – první kroky ve zvládnání určité oblasti činí dříve, než je běžné.
- 2. Trvání na vlastním tempu a postupu** – učí se rychleji (a také jiným způsobem) než průměrné nebo i chytré děti. Potřebují minimální pomoc dospělých, většinou se učí samy. Objevy, ke kterým docházejí v oblasti svých zájmů, je uvádějí v nadšení a motivují k dalším krokům. Nezávisle objevují pravidla a zákonitosti dané oblasti a tvoří nové, svérázné způsoby řešení problémů. Znamená to, že jsou tvořivé.
- 3. Mimořádná vnitřní motivace**. Zarputile usilují o zvládnutí dané oblasti („zakousnou“ se do problému). Projevují intenzivní a neutuchající zájem a maximální schopnost soustředění, jsou „posedlé“ úsilím zvládnout problém.

Těmito třemi způsoby se kvalitativně liší od „normálních“ dětí motivovaných k usilovné práci.

„**Zázračné dítě**“ je extrémnější verzí mimořádně nadaného dítěte – jeho výkon je v určité oblasti na úrovni dospělého. „Jenom“ chytré, zvědavé děti, podrobené mnohahodinovému tréninku a vedené dospělými k plnému rozvoji potenciálu, nejsou ten případ.

Individualizace vzdělávání podle místních podmínek

Jak tedy vzdělávat nadané a kde se inspirovat? U každého dítěte/žáka/studenta bychom měli vycházet z jeho charakteristik, potřeb a dostupných variant vzdělávání. Každá má své přednosti i nedostatky. Jednodušší je situace **ve velkých městech**, kde je šance vybrat si školu a také větší pravděpodobnost vzniku škol, či alespoň tříd pro nadané.

Mnohem složitější bude práce s mimořádně nadaným dítětem **daleko od velkých center**, s jedinou školou v dosahu. V takovém případě lze využít **kombinace informačních technologií**, které by měly být dostupné všude, **znalosti „místních zdrojů“**, jež jsou dílem obeznámenosti s prostředím (a náhody) a možnosti dojíždět na **víkendové kurzy nebo letní školy**. Zde by mohli sehrát svou roli **koordinátoři péče o nadané**, kteří měli v původním projektu (publikováno také v Bílé knize, 2001) za úkol mimo jiné mapovat prostředí a hledat možnosti vzdělávání nadaných.

Další možností je najít nadanému dítěti **mentora**, využít **možnosti domácího vzdělávání**, najít vhodné kurzy a pracoviště k **částečnému vzdělávání s využitím internetu**. Mladší děti budou potřebovat pomoc dospělého (učitele, mentora, člena rodiny, studenta na praxi apod.).

Rovněž lze zapojit dítě do soutěží – pokud je k tomu ochotno. Vedle sportovních, uměleckých, jazykových a matematických atd. je zvláštním druhem stále populárnější **soutěže „Zlatý oříšek“** s řadou různých kategorií, jež umožňují účast širokému spektru pracovitých a úspěšných dětí.

První školy pro mimořádně nadané v ČR a na Slovensku

Pokud jde o „segregované“ vzdělávání mimořádně nadaných, byl v tomto směru v ČR i na Slovensku významný rok 1993. **Od 1. září 1993** začala fungovat **první experimentální třída pro mimořádně nadané děti v Bratislavě**. Ta pak pokračovala jako základní škola a **v roce 1999** k ní přibýlo i **víceleté gymnázium**.

V současné době existují **třídy pro nadané v 28 městech na Slovensku**. Jejich vzdělávací program je důkladně

připravený, podložený výzkumem nadání, jímž se řadu let zabývali odborníci z VÚDPaP (Výzkumný ústav dětské psychologie a patopsychologie), i zkušenostmi rodin nadaných dětí. Škola má svůj vlastní, velmi kvalitní **vzdělávací program APROGEN** (včetně učebnic), který sklízí pozitivní ohlas i u zahraničních odborníků. Autorkou je **psycholožka PhDr. Jolana Laznibatová, zakladatelka a ředitelka Školy pre mimoriadne nadané deti a gymnázia v Bratislave**.

Inspirovány tímto příkladem byly v září 2005 otevřeny rovněž precizně připravené **třídy pro mimořádně nadané v ZŠ Máj II v Českých Budějovicích**. V Praze zahájilo v září 1993 výuku **Mensa gymnázium**, tehdy ještě pod názvem Osmileté gymnázium Budánka. Byla jsem autorkou odborné části projektu, při jejíž tvorbě jsem vycházela z dlouholeté zkušenosti poradenské psycholožky věnující se problémům mimořádně nadaných dětí v běžných školách.

Všechny tři zmíněné školy pořádají odborná setkání nebo se jich zúčastňují. Na těchto setkáních se mohou zájemci blíže seznámit se způsobem práce s nadanými.

Jednou ze základních publikací k tématu vzdělávání a výchovy nadaných je kniha Jolany Laznibatové *Nadané dítě*. V roce 2012 vyšla už ve čtvrtém vydání a přibýlo k ní pokračování – *Nadaný žiak*.

Později vznikly v ČR i na Slovensku další třídy a školy pro nadané (různé životnosti a úrovně). Název sám nemusí být zárukou obsahu a kvality. Samozřejmě existují školy, které s nadanými umějí velmi dobře pracovat, aniž to mají v názvu. A vždy pochopitelně záleží na jednotlivých vyučujících. I v té nejlepší škole může být někdo ne zrovna skvělý a i ve škole se špatnou pověstí se může najít vynikající učitel/učitelka.

Příklady úspěšné práce s nadanými v „běžných“ školách (za neběžných podmínek)

K příkladům velmi kvalitní a úspěšné práce s nadanými v „běžných“ školách a/nebo ve smíšených třídách patří **8. ZŠ a ve Frýdku-Místku a ZŠ a MŠ Čtyřlístek v Uherském Hradišti**. Patřila sem i v minulém čísle zmíněná ZŠ Plzeňská z Prahy 5.

Více informací najdete na www.osmicka.cz a www.zsctyrlistik.cz.

Na webových stránkách ZŠ a MŠ Čtyřlístek, která je fakultní školou Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, najdou zájemci o problematiku nadaných užitečné

informace, videa o práci s nadanými a nabídku programů, jichž se mohou zúčastnit i děti, rodiče a učitelé z jiných škol. V listopadu 2014 se tu konala už třetí **Dětská vědecká konference**. Konference je určena **pro žáky 1. a 2. stupně základních škol a pro studenty středních škol a gymnázií** (na minulý ročník sem se svými příspěvky přijeli například studenti z Brna, takže další hranicí je pokusit se o mezinárodní účast).

Přihlásit se mohou jednotlivci i skupiny, vítání budou nejen přednášející žáci a jejich vyučující, ale také třídní kolektivy, které své spolužáky přijdou podpořit. Loni díky tomu některé přednáškové sály téměř praskaly ve švech a v podobný výsledek doufáme i letos, neboť to jen dokresluje celkovou atmosféru konference.

Jako obvykle budou přednášky a příspěvky rozděleny do tří sekcí:

- 1. Přírodní a technické vědy** – příspěvky vztahující se k matematice, fyzice, chemii, biologii, geologii a technickým předmětům.
- 2. Společenské vědy** – příspěvky vztahující se k dějepisu, zeměpisu, občanské nauce a dalším společenskovedním předmětům.
- 3. Humanitní vědy a umění** – příspěvky vztahující se k literatuře, cizím jazykům a uměleckým předmětům.

Mimo tyto sekce bude k dispozici také **„Mozkovna“** (vědecko-společenská místnost), ve které budou moci účastníci konference v klidu diskutovat o oblastech svého výzkumu a svých zájmů, navazovat kontakty a přátelství a vyměňovat si zkušenosti.

Jarmark vědy a umění

Každý rok **na přelomu května a června** probíhá **na náměstí v Uherském Hradišti Jarmark vědy a umění**, který pořádají studenti a pedagogové Přírodovědecké a Pedagogické fakulty olomoucké Univerzity Palackého (v rámci projektu STM-Morava) ve spolupráci se Základní a mateřskou školou Čtyřlístek.

Jarmark zábavnou formou představuje žákům mateřských, základních a středních škol, ale i široké veřejnosti chemii, fyziku a matematiku. Návštěvníci mohou zhlédnout a vyzkoušet si poutavé pokusy a zjistit tak, že i přírodovědné obory jsou zajímavé a že tvoří nedílnou součást našeho života.

Úkoly Čmely Pepíka: soutěž pro děti navštěvující mateřskou školu

Tato soutěž je určena pro všechny děti, které rády řeší zajímavé úlohy z různých oblastí matematiky a logiky. Řešení prvního a druhého kola probíhá ve školkách, třetí kolo v ZŠ Čtyřlístek. S výsledky prvního i druhého kola jsou školky průběžně seznamovány. Každé dítě, které se zúčastní, dostane OSVĚDČENÍ. V tomto školním roce probíhá již **7. ročník Úkolů Čmely Pepíka**.

Soutěž je organizována ve spolupráci s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci v rámci projektu vzdělávání nadaných dětí.

Čmela Pepík má už i svou **anglickou verzi Bumblebee Pepi**, která se úspěšně šíří v zahraničí.

Letní škola s didaktikou matematiky Didaktika matematiky se zaměřením na praxi:

- výměna zkušeností
- videa z hodin
- ukázky prací žáků, učitelů (burza nápadů)
- práce s nadanými integrovanými do tříd
- mezipředmětové vztahy

Letní škola je určena vyučujícím v MŠ, ZŠ a na gymnáziích.

Další z variant rozvoje nadání představují volnočasové aktivity, víkendové kurzy, letní školy, internetové kurzy atd., poskytované různými organizátory.

Další zajímavé a užitečné projekty a programy

V ČR byl v roce 1990 vytvořen **projekt Centra pro rozvoj nadání** (E. Vondráková), poprvé publikovaný jako součást

projektu Mensa gymnázia. Mělo analogicky k SPC (speciálně pedagogickým centrům) zaměřeným na péči o děti/žáky/studenty s různými handicap poskytovat péči mimořádně nadaným. Tato péče zahrnovala širokou škálu činností – od poradenství přes přímou práci s dětmi až po vzdělávání pedagogů. Díky nově získané možnosti cestovat do zahraničí a zúčastňovat se mezinárodních konferencí jsme se mohli seznamovat s aktuálním děním v péči o nadané v zemích, které před námi měly několik desetiletí náskok a mnohem lepší podmínky k rozvoji.

Ze své první zahraniční konference, kterou byla 2. ECHA konference v Budapešti (1990), jsem přijela nadšena možnostmi péče o nadané a motivované děti/žáky/studenty, jakou poskytuje **CTY (Centrum pro talentovanou mládež při Univerzitě Johnse Hopkinse v Baltimoru)**. Svým programem se podobalo projektu Centra pro rozvoj nadání, ke kterému jsem dospěla na základě znalostí problémů nadaných dětí a úvah o opatřeních potřebných k nastartování účinné péče o nadané.

Další smysluplnou institucí, se kterou jsem měla možnost se v Budapešti zprostředkovaně seznámit, bylo **Oddělení pro nadané děti a na vědu orientovanou mládež při Ministerstvu školství v Jeruzalémě**.

V té době jsme měli **Klub bystrých a zvědavých dětí** – týdení setkávání motivovaných inteligentních dětí s odborníky různých oborů vědy, techniky, umění a rozvoje osobnosti. Klub byl předchůdcem dětské Mensy a zároveň šlo o náš náskok před světem, aniž jsme to věděli.

Center založených podle vzoru CTY začalo ve světě přibývat. Všechna jsou velmi kvalitní, zatím ale žádné nemá takový rozsah činností a zároveň tak vysokou úroveň jako originální předloha – CTY.

Pro českou republiku je tedy velkým přínosem možnost spolupráce se CTY a účast našich studentů v mimořádně kvalitních a náročných prezenčních i internetových kurzech, které CTY pořádá. V současné době český partner CTY, jímž je **CTM (Centrum pro talentovanou mládež)**, pořádá víkendové kurzy (**Objevitelské soboty**) pro děti od předškolního věku po SŠ. (*O významu a aktivitách CTY i CTM viz samostatný článek v rubrice Problémy a řešení, pozn. red.*)

Dalším velmi kvalitním a úspěšným projektem, založeným na základě mezinárodní spolupráce, je **projekt Badatel** (vede jej doc. Martin Kubala) při Univerzitě Palackého v Olomouci. Je členem NYEX (Síť excelentní mládeže),

mladých vědců do 21 let. Iniciátorem těchto akcí je **prof. Péter Csermely**, molekulární biolog, biochemik a genetický inženýr, mezinárodně uznávaný vědec. Pokud si čtenář z lokality, kde převažuje „problémová populace“, právě teď říká, že toto se ho netýká, mylí se. Péter Csermely má velmi široký záběr a nachází neuvěřitelné možnosti řešení složitých situací. Do projektu vyhledávání talentů úspěš-

ně zapojuje i děti/žáky/studenty z problémové populace a lokalit vzdálených od center vzdělávání. Péter je prezidentem ECHA. **15. ECHA konference se koná začátkem března 2016 ve Vídni.** Konferenční poplatek je na současné poměry celkem vlídný. Pro případné zájemce i ty ještě váhající jde o jedinečnou příležitost, jak nahlédnout do dění kolem nadaných, a to vlastním pohledem, neupravovaným filtrem

Doporučení pro výchovu, vzdělávání a rozvoj nadaných dětí všeho věku

1. Nepodceňujte **důležitost předškolního věku pro budoucí studijní úspěšnost dětí.** To neznamená, že máte formálně učit malé děti. Rozhodně jim však ukazujte, co je na světě zajímavého a zábavného. Nebraňte jim, pokud se samy dožadují informací a učit se chtějí, ať už vlastním zkoumáním, experimentováním, nápodobou či z knih. Dopřejte jim radost z poznávání.
2. Nepromarněte **období primární motivace**, vnitřního zájmu dítěte aktivně poznávat svět. Dejte mu příležitost experimentovat a smiřte se s tím, že na cestě za poznáním občas udělá nepořádek, umaže se nebo něco zničí.
3. Dopřejte tuto radost i holčičkám. Hleďte **podnětový materiál**, který by pro ně byl zajímavý a zároveň vhodný pro rozvoj přírodovědných a technických zájmů. Povzbuzujte jejich sebedůvěru a odvahu k samostatnému zkoumání.
4. **Neřešte problémy za děti**, pokud se jim hned nedaří něco zvládnout. Počkejte, až vás o pomoc požádají, a pak ji poskytněte jen v nezbytné míře.
5. Dejte jim příležitost pozorovat, **jak se dělá „opravdová práce“**, a podílet se na ní, pokud o to projeví zájem.
6. Seznamte děti s tím, **jak pracují experti.** Projeví-li dítě zájem a schopnosti v nějakém oboru, dopřejte mu kvalitní vedení a vybavení, je-li to jen trochu možné.
7. Hleďte způsob, jak pomoci podchytit a **rozvíjet potenciální nadání dětem ze znevýhodněného prostředí** nebo dětem jinak handicapovaným.
8. Vstup do školy by neměl znamenat zastavení „vědeckého rozvoje“, nýbrž jeho plynulé pokračování. Pokud vaši žáci (studenti) zvládají a požadují více, než stanoví osnovy, dopřejte jim **náročnější program.** Jestliže jim takový program nemůže vaše škola nabídnout, hleďte experty v daném oboru a odbornou pomoc ve vyhledávání a průpravě velmi mladých a nadějných adeptů vědy a techniky. Ujistěte se, že se vaši žáci nebojí otevřeně vyjadřovat své názory a požadavky ani to nepovažují za zbytečné (a že nějaké názory opravdu mají).
9. Dopřejte dítěti partnery pro sdílení podobných zájmů. Učte ostatní děti ve třídě **respektovat individuální zvláštnosti** každého z nich a vedle fyzické zdatnosti a obratnosti oceňovat i zdatnost duševní.
10. Dávejte **přednost kvalitě před množstvím a rychlostí vykonané práce.** Perfekcionismus má i svou pozitivní stránku. Nenuťte děti ani sebe práci odbývat a smiřovat se s druhořadostí. I ti, kdo nemají na špičkový výkon, by měli mít možnost dělat něco smysluplného a pracovat, jak nejlépe umějí.
11. **Neorientujte děti na výkon, ale na radost z objevování,** poznávání a dobře vykonané práce. Dobrý výkon se pak pravděpodobně dostaví sám jako vedlejší efekt.
12. Dejte dětem (žákům, studentům) najevo, že nejste dokonalí a že takoví nebyli ani nejvýznamnější představitelé jakéhokoli oboru. Seznamte je s **životopisy osobností vědy, techniky, umění.** Ukažte jim, co zajímavého v různých oborech už bylo objeveno nebo vytvořeno a co na objevení teprve čeká. Naučte je kriticky myslet, ale rozvíjejte také jejich fantazii a odvahu tvořit.

někoho, kdo vám předloží pouhý výběr toho, co pochopí nebo uzná za vhodné.

Pro ty, kdo pečují především nebo výhradně o ty opravdu handicapované:

1. I mezi nimi mohou být skrytě nadaní.
2. Ten, kdo má předpoklady, aby jim pomohl, například objevením léku, vynalezením pomůcek, přípravou preventivního programu snižujícího riziko poškození, bude patrně někdo velmi vysokých kvalit v oblasti rozumových schopností, charakteru a pracovitosti. A právě takové osobnosti bychom měli podporovat.

Na konci článku naleznete užitečné odkazy na doporučenou literaturu a webové stránky, jež jsou zajímavé, přínosné a pomohou lépe porozumět problematice nadání. Uvádím i odkaz na šachovou školu Judity Polgárové. Šachy do škol je téma, které lze uvést v život i v zapadlých vesničkách.

Funkční systém péče o nadané tu ale může být vytvořen a fungovat až poté, co se zvýší zájem o vyhledávání a podporu nadaných, a jakmile větší část veřejnosti pochopí, že má smysl toto téma podporovat. Pro věc samu, nejen jako heslo pro získání grantu.

Společnost pro talent a nadání (STaN), člen Evropské rady pro vysoké schopnosti, jejich výzkum a rozvoj (ECHA) a Světové rady pro nadané a talentované děti (WCGTC), se snaží zvyšovat informovanost a umožňovat setkání odborníků i rodičů, které problémy nadaných zajímají a chtějí je opravdu řešit. Vždy uvádíme současné příklady ze života, nejlépe v podání samotných nadaných, případně jejich rodičů. Vždy porovnáváme zkušenosti z ČR s těmi, které mají naši kolegové a rodiče nadaných dětí v různých zemích. Porovnáváme také koncepce, priority a postupy v péči o nadané.

Našimi hosty bývají i zahraniční odborníci, samozřejmě významní a zajímaví – buď osobně, nebo prostřednictvím videokonference.

V tématech jsme obvykle o několik let napřed. Například prof. Milan Hejny byl hostem našeho Klubu rodičů v březnu 2011. Účastníky se snažíme seznamovat s málo známými nadějnými projekty a uvádět na pravou míru nepochopení a dezinformace, se kterými se občas setkáváme. Nejbližší, 5. STaN konferenci plánujeme na podzim 2015. Na červencem připravujeme setkání s Trevorem Tebbsem, americkým psychologem zaměřeným na rozvoj osobnosti nadaných.

Ve spolupráci s Newton Centrem pořádáme akreditovaný kurz práce s nadanými pro učitele.

Literatura spojující vysokou odbornou kvalitu, srozumitelnost, použitelnost v praxi a čtivost

- Robert Fisher: Učíme děti myslet a učit se, Portál, Praha 1995
- Jana Marie Havigerová: Pět pohledů na nadání, Grada, Praha 2011
- Jana Marie Havigerová: Vyhledávání nadaných dětí v předškolním věku, Grada, Praha 2013
- Erika Landau: Odvaha k nadání, Akropolis, Praha 2007
- Jolana Laznibatová: Nadané dieťa, IRIS, Bratislava 2001 (4. vydání 2012)
- Jolana Laznibatová: Nadaný žiak, IRIS, Bratislava 2012
- E. A. Sherwoodová, R. A. Williams, R. E. Rockwell: Od báboviček k magnetům, Portál, Praha 1996

Webové stránky:

www.talent-nadani.cz
 www.centrumfilip.cz
 www.newtoncenter.cz
 www.zsctyrlitek.cz
 www.prf.upol.cz/prace-s-talenty
 www.badatel.upol.cz
 www.objevitelske-soboty.cz
 www.zlatyorisek.cz
 www.smnd.sk
 www.talentcentrebudapest.eu
 www.juditpolgar.com
 www.echa2016.info
 www.worldgifted2015.com
 www.icieconference.net

Snad všechny malé děti jsou činorodé a zvědavé. Podchytíte-li je včas a nepřipravíte-li je chronické neúspěchy a příliš kritické a autoritářské vedení o sebedůvěru, zvýší se počet žáků, kteří budou v hodinách se zájmem pracovat, a navíc budou mít zájem vzdělávat se i poté, co školu opustí.

Autorka je psychologka a působí jako předsedkyně Společnosti pro talent a nadání (www.talent-nadani.cz)